

Στην πλάτη του αρχαιοφύλακα

ΓΙΑΝΝΗΣ ΧΑΜΗΛΑΚΗΣ, Το έθνος και τα ερείπιά του: Αρχαιότητα, αρχαιολογία και εθνικό φαντασιακό στην Ελλάδα, μτφρ. Νεκτάριος Καλαϊτζής, Εκδόσεις του Εικοστού Πρώτου, σ. 384

» Ο όρος «κρίση», όπως ευρέως χρησιμοποιείται για να περιγράψει την παρούσα οικονομική και -ως εκ τούτου- κοινωνική κατάσταση στην Ελλάδα, ηχεί πλέον σχεδόν ευχάριστα. Μοιάζει με φενάκι που αποκρύπτει έναν βαθύτερο και σαρωτικό δο-

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΧΡΙΣΤΟΠΟΥΛΟΥ

μικό μετασχηματισμό σε όλες τις εκφάνσεις του βίου. Στην κυριολεξία της υποδηλώνει μια κατάσταση οριακή, η οποία όμως σύντομα θα παρέλθει και, αργά ή γρήγορα, πολλά θα ξαναθυμίσουν ένα σε πολλές περιπτώσεις ήδη εξιδανικευμένο χθες. Μοιάζει, με άλλα λόγια, να εξυπηρετεί την περιγραφή μιας αρνητικής συγκυρίας με ημερομηνία λήξης, μιαν αναγκαία διόρθωση ή μια περιστασιακή δοκιμασία, όπως επίσης μια κάποια προσμονή επιστροφής και επανόδου στην περασμένη ομαλότητα και την ευρυθμία.

Η χρήση της λέξης «κρίση» είναι, θα τολμούσα να πω, καταπραϋντική. Ο διαρθρωτικός μετασχηματισμός που λανθάνει στο πλαίσιο της είναι ριζικός. Τίποτα δεν θα επανέλθει, τίποτα δεν προεικονίζει την ανάκαμψη. Το μέλλον προτάσσει εντελώς καινοφανή επίδικα και νέα διακυβεύματα. Και κάπου εδώ σοβεί μια -εξόχως ιδεολογική- διαμάχη για τη φύση και τον χαρακτήρα του επερχόμενου. «Ιδεολογική», καθότι περνάει όχι μόνο μέσα από την προβολή ενός αιτήματος ανανέωσης του κυρίαρχου πολιτισμικού αφηγήματος για την Ελλάδα, αλλά κυρίως μέσα από τον τρόπο που αυτό θα καταστεί εφικτό, από τον τρόπο δηλαδή που θα αναδομήσει και θα ανασηματοδοτήσει το παρελθόν και τα σύμβολά του, το κατά πόσο θα ξαναγράψει την ιστορία επιβάλλοντας νέες λέξεις, νέους δυισμούς και όρους ως τους πλέον κατάλληλους να την διηγηθούν.

Σε αυτό ακριβώς το πλαίσιο, η παρέμβαση του Γιάννη Χαμηλάκη είναι καιρία. Αν και το αντικείμενό του εφορμά από ένα συγκεκριμένο πεδίο, αυτό της αρχαιολογίας και του λόγου περί την αρχαιότητα, η συμβολή του βιβλίου του είναι πολυεπίπεδη. Πράγματι, οι αρχαιότητες εξακολουθούν να είναι παρούσες στις περισσότερες εκδηλώσεις του τοπικού συλλογικού βίου. Κατορθώνουν μάλιστα να ανανεώνουν διαρκώς τον τρόπο της ενσωμάτωσής τους σε αυτόν, να επικαιροποιούν τις μορφές της εμφάνισής τους σε πλείστα όσα ζητήματα συντρέχουν οι εθνικοί λόγοι μιας επιστράτευσής τους. Και τούτο διότι είναι επενδυμένες με μια διάσταση του ιερού και λατρευτικού κειμηλίου, αποτελώντας τα νομιμοποιητικά τεκμήρια της ύπαρξης του ελληνικού έθνους από τις απαρχές του μέχρι σχεδόν σήμερα. Η αίγλη του ιερού αποκρύπτει την όποια ιδεολογική χροιά λανθάνει στην εκάστοτε επίκλησή τους, καταχωρώντας τις στη σφαίρα του αδιαπραγμάτευτου. Και αυτό ίσως λόγω της έλλειψης μιας κρίσιμης όσο και κριτικής σχετικής βι-

Η αποϊεροποίηση της αρχαιότητας οδηγεί στη διατήρηση όλων εκείνων των στοιχείων που προστέθηκαν στα διάφορα αρχαιολογικά μνημεία και τόπους μέσα στον ιστορικό χρόνο. Τούτη η κίνηση στέκεται ενάντια στην αποκάθαρση και της ιστορίας από όσα εκλαμβάνονται ως μιάσματα. Στέκεται απέναντι στον επιθετικό ελληνικό αρχαιοπληκτο εθνικισμό της φυλετικής καθαρότητας, αλλά και στον ιδρυτικό μύθο του ελληνικού εθνικισμού εν γένει

βλιογραφίας, που θα αναστοχάζεται πάνω στις ίδιες τις συνθήκες και τη λειτουργία του αρχαιολογικού γίγνεσθαι.

Το κενό αυτό του αναστοχαστικού λόγου στην αρχαιολογία έρχεται να καλύψει το βιβλίο του Γιάννη Χαμηλάκη. Η διαδρομή της «κριτικής αρχαιολογίας» που εισηγείται ο συγγραφέας, εκκινώντας από το βλέμμα που έριξαν στην ελληνική ιστορία οι πρώτες αλλοθνεείς αρχαιολογικές σχολές τον 19ο αιώνα, ακολουθεί τις τουλάχιστον άκομψες και βασισμένες στην ελληνική αρχαιότητα μεταξικές ιδεολογικές κατασκευές και λειτουργίες, την εθνική αναμόρφωση των «αυθεντικών δρώντων» στον «Νέο Παρθενώνα» της Μακρονήσου, τα ποικιλοτρόπως δραματοποιημένα επεισόδια των ανακαλύ-

ψεων του Μανόλη Ανδρόνικου στη Βεργίνα, την έντονα συναισθηματικά φορτισμένη κάλυψη του θανάτου του εν μέσω του «μακεδονικού ζητήματος» στις αρχές της δεκαετίας του 1990 και τις διάφορες φάσεις διεκδίκησης των γλυπτών της αθηναϊκής Ακρόπολης. Καταλήγει στις σύγχρονες μας αναδρομές, στο εξιδανικευμένο και εκλεκτικά ιδωμένο αρχαιοελληνικό -κλασικό συνήθως- παρελθόν, όπως αυτές που συνόδεψαν τις στιγμές της εθνικής ανάτασης του 2004.

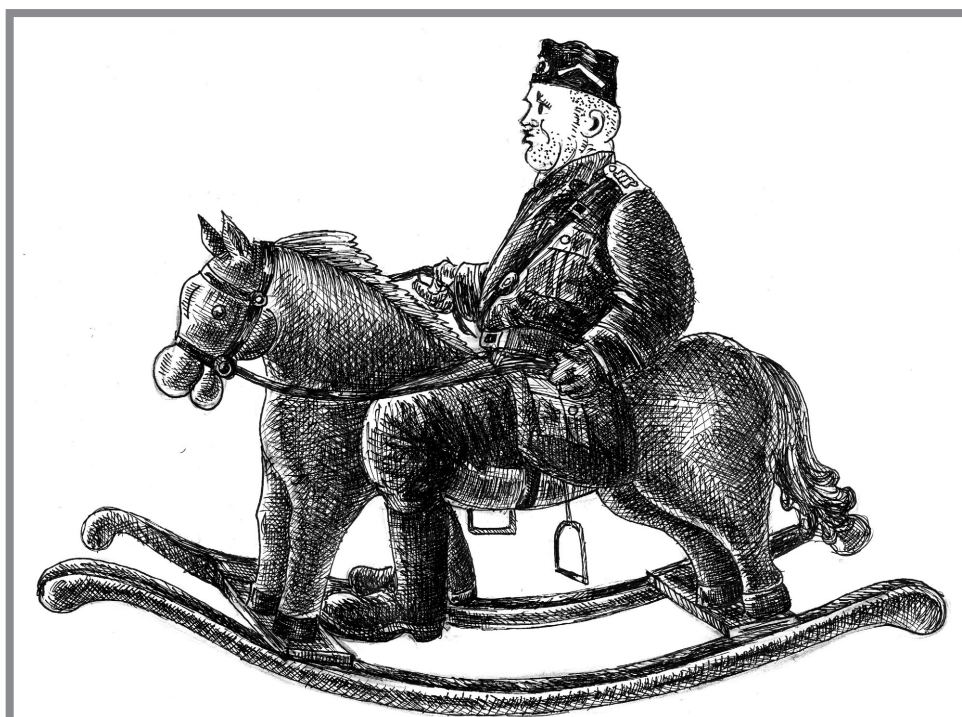
Αγγίζοντας τα θεμέλια της κατασκευής του βασισμένου στην φετιχοποιημένη αρχαιότητα εθνικού φαντασιακού, ο συγγραφέας ανατέμνει τις μορφές που παίρνει μέσα στο χρόνο. Κατ' αυτόν τον τρόπο, αναδεικνύει τους ίδιους τους όρους δημιουργίας του, τις

ρωγμές και τα κενά στη συγκρότησή του, ανοίγοντας έτσι το δρόμο σε μια γενικότερη αμφισβήτηση της σταθερότητας και της αντοχής του εκάστοτε πολιτισμικού λόγου, που ενίοτε επιχειρείται να ενσωματωθεί στα υποκείμενα ως κυρίαρχος και ηγεμονικός.

Κάτι τέτοιο σήμερα δεν συμβαίνει βέβαια μονόδρομα, δεν επιχειρείται αποκλειστικά άνωθεν, δεν αποτελεί απόπειρα επιβολής μιας μικρής προνομιακής ομάδας διανοούμενων, όπως πιθανότατα συνέβη στο πρόσφατο ελληνικό παρελθόν. Το δεσπόζον, ευκταία, αποτελεί προϊόν ευρύτερων και συλλογικότερων ζυμώσεων, τροφοδοτείται από και τροφοδοτεί την κοινωνική διάδραση. Εντός ενός τέτοιου σχήματος, θέσφατα και στερεότυπα οφείλουν να αποτελέσουν αντικείμενο του διαρκούς επαναπροσδιορισμού. Το βιβλίο του Χαμηλάκη διαταράσσει τις σχετικές με την ελληνική αρχαιότητα βεβαιότητες, καθώς θέτει τα αρχαιολογικά πράγματα σε διάλογο, καθιστώντας τα ξανά ανοιχτά, δημόσια και -συνεπακλούθα- πολιτικά. Και τούτο χωρίς να υπαναχωρεί από τη διακριτή θέση που του παρέχει η σχετική πάντοτε αυτονομία του επιστημονικού του πεδίου. Πρόκειται ακριβώς για τη θέση εκείνη που του επιτρέπει να δυσπιστεί μπροστά στις απόπειρες μονοπωλήσης της παραγωγής αλήθειας, από άλλα, κάποιες φορές «ανταγωνιστικά» πεδία, όπως αυτό της πολιτικής.

Η επικαιρότητα, όμως, μιας τέτοιας παρέμβασης δεν περιορίζεται μοναχά στην αποφετιχοποίηση των αρχαιοτήτων ή την επανατοποθέτησή τους ως επίδικα στη δημόσια σφαίρα, αλλά και σε ένα άλλο, σημαντικότερο νομίζω, ζήτημα που αποτελεί προέκτασή των παραπάνω. Ανάμεσα σε άλλα, η αποϊεροποίηση της αρχαιότητας οδηγεί ταυτόχρονα στην προτροπή του συγγραφέα προς μια ανανέωση της σχέσης μαζί τους. Μεγάλο μέρος του έργου του, αλλά και η στόχευση άλλων εγχειρημάτων του, όπως η συμμετοχή στο project «Η άλλη Ακρόπολη» (www.theotheracropolis.com), προτάσσει τη διατήρηση όλων εκείνων των στοιχείων που προστέθηκαν στα διάφορα αρχαιολογικά μνημεία και τόπους μέσα στον ιστορικό χρόνο. Τούτη η κίνηση στέκεται ενάντια στην ιδέα που επιθυμεί την αποκάθαρση και της ιστορίας από όσα εκλαμβάνονται ως μιάσματα, από όσα αποτρέπουν τη θέαση σε μίαν εξαγνισμένη στιγμή του παρελθόντος -εδώ συγκεκριμένα του αρχαιοελληνικού-, απωθώντας ό,τι μεσολάβησε. Στέκεται, έτσι, όχι μόνο απέναντι στον επιθετικό ελληνικό αρχαιοπληκτο εθνικισμό της φυλετικής καθαρότητας, αλλά και στον ιδρυτικό μύθο του ελληνικού εθνικισμού εν γένει, όλες οι μορφές του οποίου διέρχονται από τον εκλεκτικισμό, έναν κάποιο διδακτισμό και την εξιδανίκευση.

Προκρίνεται, λοιπόν, εδώ μια διαφορετική σχέση με την αρχαιότητα, η οποία στην πραγματικότητα ενεργοποιείται με την χειραφέτηση από την ιστορία ως δόγμα. Στη διαδικασία αυτή, η επαναφορά των αρχαιοτήτων από την ειδωλοποίηση στην υλική τους διάσταση και η συνάντησή τους ξανά με τα ανθρώπινα σώματα, μια λιγότερο οπτική αλλά πιο απτική επαφή μαζί τους, κρίνεται απαραίτητη. Ως προς αυτό, σίγουρα, ο Χαμηλάκης κάτι περισσότερο θα έχει να μας πει στο μέλλον. Αναμένουμε.

Έργο του Γιάννη Κολιού, από την έκθεση

Παιχνίδι χωρίς σύνορα

που φιλοξενείται στο Κέντρο Τεχνών του Δήμου Αθηναίων στο Πάρκο Ελευθερίας

Διάρκεια έως Πέμπτη 23 Ιανουαρίου 2014

Συμμετέχουν:

Αθανασίου Αντώνης, Αλτουγιάν Γκάγκικ, Ανούση-Ηλία Ρένα, Βακάλη-Συρογιαννοπούλου Φιλομήλα, Γιαχανατζή Νέλλη, Γριμάλη-Κορομηλά Ράνια, Δεσεκόπουλος Νίκος, Ζαβιτσάνου Αννή, Καμπάνης Μάρκος, Κολιός Γιάννης, Κότσαρης Γρηγόρης, Κότσαρης Μιχάλης, Κουμαντάκη Δήμητρα, Κτιστοπούλου Μαρία, Λιάνα Μελισσαράτου, Μενδρινού Άννα, Ξενάκη Μαριάννα, Παπαγιάννης Θεόδωρος, Παπαγιάννη Σύνη, Πετροπούλου-Δημητράκη Μιμή, Ράλλης Τάσος, Σταϊνχάουερ Βαρβάρα, Τσιρογιάννης Δημήτρης και Φωτοπούλου Πηνελόπη.